

Kalevankankaan hautausmaan inventointi 2015

Kirsi Kaivanto
Pirkanmaan maakuntamuseo
2015

**KALEVANKANKAAN
HAUTAUSMAAN INVENTOINTI**

2015

Raportti ja kuvat

**Kirsi Kaivanto
Pirkanmaan maakuntamuseo**

Kansien kuvat: Kirsi Kaivanto

**Julkaisija:
Tampereen ev. lut. seurakuntayhtymä
Tampereen hiippakunnan tuomiokapitulin kulttuuriperintöryhmä**

SISÄLTÖ

1. Johdanto.....	1
2. Hautausmaitten kulttuurihistoriallinen arvottaminen.....	1
3. Tampereen ensimmäinen hautausmaa.....	2
4. Kalevankankaan hautausmaan historiaa.....	2
Hautausmaa perustetaan ja laajenee	
Ensimmäiset hautaukset	
Aita ja portit	
Kappeli	
Ensimmäiset hautaukset	
5. Inventointityö Kalevankankaan hautausmaalla 2015.....	5
Inventoinnin toteutus	
Inventoinnin rajaus	
Kasvillisuus	
6. Kulttuurihistorialliset arvot.....	6
Ikä, alkuperäisyys	
Harvinaisuus	
Ympäristöarvo	
Taide- ja tyylihistoriallinen merkittävyys	
Henkilöhistoriallinen merkittävyys	
Muu syy	
7. Huomiot ja toimenpidesuosituksset.....	11
Yleistä	
Huomioita	
Toimenpidesuosituksset Kalevankankaan hautausmaalla	
LOPUKSI.....	12
Lähteet	
Liitteet 1-5	
Kuvaliitteet	

JOHDANTO

Hautausmaitten inventoinnit aloitettiin Tampereen hiippakunnan alueella 27 vuotta sitten inventoimalla syksyllä 1988 hautausmaat Pälkäneellä ja Messukylässä. Tehtyjen inventointien pohjalta tuomiokapitulin asettama hautausmaakulttuuritoimikunta – nykyiseltä nimeltään kirkon kulttuuriperintötyöryhmä – laati keväällä 1989 hyväksytyn ohjeiston, jonka pohjalta inventointityötä on sittemmin tehty.

Vuosien myötä hiippakunnan alueella on saatu noin kolmekymmentä hautausmaata inventoitua. Tutkimustyö on tehty pääsääntöisesti Pirkanmaan maakuntamuseon toimesta. Työtä on rahoittanut Tampereen hiippakunnan tuomiokapituli vuosittaisella määrärahalla, lisäksi osa seurakunnista on osallistunut rahoitukseen. Näin koostuu myös käsillä olevan inventoinnin rahoitus, johon tuomiokapitulin lisäksi osallistui Tampereen ev.lut. seurakuntayhtymä.

Osa Kalevankankaan hautausmaasta on inventoitu aiemmin niin, että kesällä 1989 kartoitustyö tehtiin neliöissä 2, 3, 6 ja 7. Työtä jatkettiin kesällä 1990, ja luettelointiin siunauskappelin itäpuolella sijaitsevat neliöt, silloisilta numeroiltaan 16, 17, 18 ja 18A. Syksyllä 1991 luetteloinnin kohteina olivat neliöt 22, 26, 35 ja 41.

Syksyn 2015 inventointityön tavoitteena oli kartoittaa aiemmassa inventoinnissa säilytettäviksi merkittyjen hautojen-/muistomerkkien nykyistä tilannetta sekä antaa suosituksia koskien näiden säilyttämistä/jatkokäyttöä. Työn kohde – neliö 2 – sijaitsee hautausmaan pääportin tuntumassa. (liite 1)

2. HAUTAUSMAITTEN KULTTUURIHISTORIALLINEN ARVOTTAMINEN

Ei ole olemassa kattavaa eikä yksiselitteistä määritelmää, mikä on arvokasta hautausmaalla. Keskeistä kuitenkin on, että siellä säilyy mahdollisimman kattavasti ilmentymiä niin pitkältä ajalta kuin se on ollut käytössä. Yksittäisten hautojen lisäksi tällaisia ovat hautausmaalla sijaitsevat rakennukset ja rakennelmat kuten hautausmaata ympäröivä aita portteineen, myös hautausmaalla kasvava puusto ja muu kasvisto sisältää usein kulttuurihistoriallisia arvoja.

Toiminnassa olevan hautausmaan luonteeseen kuuluu jatkuvuus. Kulttuurihistorian näkökulmasta huomion arvoista on, kuinka tämä sopeutetaan olemassa olevaan. Kulttuurihistoriallisten arvojen säilymisen kannalta on tärkeää, että hautausmaalla säilytetään ja hoidetaan paitsi merkittäviksi arvoitettuja rakennuksia ja rakennelmia myös piirteitä eri aikakausien haudoista ja muistomerkeistä.

Kulttuurihistoriallista merkittävyyttä arvioitaessa keskeisiä kriteereitä 1989 hyväksytyn ohjeiston mukaan ovat alla olevat hautaan tai muistomerkkiin liittyvät arvot:

- ikä
- alkuperäisyys
- harvinaisuus
- ympäristöarvo

Aidattu hauta, 2-1-19, "pulla-Helin"

- taide- ja/tai tyylihistoriallinen merkittävyys
- henkilöhistoriallinen merkittävyys
- symboliarvo (esimerkiksi yhteismuistomerkit)
- muu syy (muistomerkissä ammattinimike, muistolause, valmistaja)

3. TAMPEREEN ENSIMMÄINEN HAUTAUSMAA

Tampereen kaupunki perustettiin 1779 Tammerkosken kartanon maille, aivan kosken reunamille. Kaupungin perustamiskirjaan liitettyyn asemakaavaan hautausmaan paikka on merkitty varsinaisen tonttialueen länsipuolelle. Valittuun sijaintiin Pyynikin metsän reunassa – asutuksen ulkopuolella – on todennäköisesti vaikuttanut terveydelliset syyt. Hautausmaan sijainti nykyisen Aleksanterin kirkon ympärillä olevan Pyynikin kirkkopuiston länsiosassa ilmoitettiin silloisissa määreissä kuudeksisadaksi kyynäräksi.

Kaupungin perustamisen jälkeen – noin viiden vuoden ajan – tamperelaiset vainajat haudattiin Messukylään. Tamperelaisten oma hautausmaa otettiin käyttöön 20. kesäkuuta 1784, jolloin haudattiin kaksi päivää aikaisemmin isorokkoon kuollut renkikuski Jacob Korsbergin yhdeksänvuotias tytär Ulrika.

Vainajat siunattiin hautausmaalla sijainneessa nk. läpikäytävässä. Ensimmäinen läpikäytävä lienee rakennettu jo hautausmaan perustamisvaiheessa. Noin 3,5 x 3,5 metrin kokoinen rakennelma sijaitsi hautausmaan kaupungin puoleisella laidalla. Uusi, ensimmäistä isokokoisempi läpikäytävä-rakennus valmistui 1867 hautausmaan itälaidalle. Se oli vaikuttava, ristipohjainen hirsirakennus, kooltaan noin 9 x 9 metriä. Rakennuksessa oli isokokoiset pariovet sekä itä- että länsiseinällä, vastaavasti etelä- ja pohjoisseinällä oli suuret värilliset ikkunat. Rakennus oli lautaverhoiltu, maalattu sisältä ja ulkoa sinisellä öljyväriä, sisällä pukattoon oli maalattu tähtitaivas.

Käyttöönottonsa jälkeen kaupungin ensimmäiselle hautausmaalle haudattiin kaikki sen ensimmäisen vuosisadan aikana eläneet ihmiset niin, että viimeisin hautaus tehtiin yksittäisluvalla 1885.

4. KALEVANKANKAAN HAUTAUSMAAN HISTORIAA

Hautausmaa perustetaan ja laajenee

Kaupungin ensimmäinen hautausmaa oli mitoitettu 400 asukkaalle. Alue kävi kuitenkin nopeasti liian pieneksi, ja vaikka hautausmaata laajennettiin kahdesti – vuosina 1846 ja 1868 – uuden hautausmaan tarve kävi ilmeiseksi. Tampere oli kasvanut vuosisadan loppupuolella hautausmaan molemmin puolin, kun Amuri ja silloinen Kaakinmaa rakennettiin. Kaupungin väkimäärä oli monikertaistunut teollistumisen myötä ja kasvoi vielä entisestään, kun Kyttälä liitettiin 1877 Tampereeseen.

Vaikka uuden hautausmaan tarve oli ilmeinen, ja uutta paikkaa alettiin etsiä 1876, paikan valinta ja siitä päättäminen vei kolme vuotta. Tarkoitukseen sopivia maita katsastettiin ensin

porttia, joka erottaa kaupungin ja Järvensivun maat toisistaan”. Toinen sijaitsi vähän lähempänä kaupunkia liinatehtaan valkaisualueen yläpuolella.

Asiassa päästiin eteenpäin, kun kaupunginvaltuuston asettama viisimiehinen komitea oli tutkinut esillä olleet vaihtoehtoiset paikat kosken itäpuolella, ja minkä kunta voisi parhaiten luovuttaa hautausmaaksi. Lupa hautausmaan perustamiseen saatiin vihdoinkin 23.10.1879, kun senaatti vahvisti sekä hautausmaan aluetta koskevan piirustuksen että hautausmaan aita- ja porttipiirustukset.

Maantieteelliseltä nimeltään hautausmaan 12 tynnyrinalaa käsittävä alue (= noin 6 ha) tunnettiin jo tuolloin Kalevankankaana. Nimi periytyy Kalevankivi-nimisestä, noin kolmen metrin pituisesta ja metrin korkuisesta, Tammerkoscelta Messukylään johtavan tien varressa olleesta kivistä. Nyt jo hävinnyt kivi oli aikanaan Tammerkosken ja Messukylän kyläkuntien rajapyykki (ensimmäinen maininta kivistä on vuodelta 1539).

Hautausmaan alue on sittemmin laajentunut lähes kolminkertaiseksi. Viidennen laajennuksen jälkeen 1989 alueen koko on noin 17 hehtaaria.

Aita ja portit

Moneen hygieenisyyttä koskevaan asiaan vaikuttaneessa 1879 annetussa terveydenhoitoasetuksessa määrättiin, että hautausmaan tulee olla ”hyvin aidattu”. Syynä määräykseen oli tarve estää eläinten – erityisesti sikojen – pääsy hautausmaalle. Hautausmaan aidan ja portin suunnitteli kaupunginarkkitehti Frans Ludvig Calonius. Suunnittelun evästyksiksi hän sai ohjeet suunnitella noin kahden ja puolen kyynärän korkuisen (= noin 1,5 m) puisen aidan, josta eläimet eivät pääse läpi. Kustannusten säästämiseksi vain kaupungin puoleinen sivu toteutettiin, muut kolme laitaa aidattiin ”tavallisella” aidalla.

Hautausmaan pääportti sijoitettiin keskelle alueen länsisivua. Tyyliiltään uusklassismia edustava porttirakennus oli ristipäätteinen triumfikaari. Caloniuksella on todennäköisesti ollut porttia suunnitellessaan esikuvana 1841 Intendentinkonttorissa suunniteltu, mutta toteuttamatta jäänyt portti Tampereen ensimmäistä hautausmaata varten. Porttirakennelma oli tiilirakenteinen, rapattu ja valkeaksi kalkkimaalilla maalattu.

Sittemmin hautausmaan aita uusittiin niin, että 1900-luvun alussa rakennettu graniittipylväistä ja vaakasuuntaisista rautaputkista koostunut aita oli paikoin toinen osaksi jo kolmas. Koska se ei kuitenkaan estänyt eläinten pääsyä hautausmaalle, uuden aidan ja pohjoissivun uuden portin (aiempi portti?) rakentaminen koettiin ajankohtaiseksi 1916. Kului kuitenkin vielä kymmenkunta vuotta, kunnes aidan ja portin rakentaminen alkoi. Aita muurattiin rautapalaneista tiilistä 2,2 metriä korkeaksi. Aita ja arkkitehti Bertel Strömmerin suunnittelema, punagraniittisista portinpylväistä ja takorautaisesta portista koostunut porttirakennelma valmistuivat 1929.

Kalevankankaan uuden pääportin tarve oli käynyt vuosien mittaan ilmeiseksi, portti oli muun muassa liian ahdas ruumisautoille. Portin rakentamista varten seurakunta oli saanut testamenttilahjoituksen talonomistaja August Heikkilältä (k. 1929). Luonnospiirustukset pyydettiin kaupunginarkkitehti Bertel Strömmeriltä, portti myös toteutettiin hänen suunnitelmansa mukaan. Se valmistui syksyllä 1937, tätä ennen vanha, Caloniuksen suunnittelema oli purettu paikalta.

Portin suunnittelijan sekä portaalirakennelman julkisivujen materiaalin – hakattu punagraniitti – osalta toteutus noudatti lahjoituksen antajan määräyksiä. Rautabetonirunkoisen rakennelman kokonaisleveys on 14 metriä, korkeudeltaan se on 6,3 metriä. Se koostuu ajoportista, sen molemmin puolin olevista henkilöporteista sekä näiden sivuilla olevista, alun perin varasto- ja vartijanhuoneiksi tarkoitetuista pienehköistä huonetiloista. Portaalin länsifasadissa on kuvanveistäjä Gunnar Finnen suunnittelema reliefi ”Edesmenneiden vaellus enkelien saattamina ristin kirkkautta kohti”. (kuvat 1 ja 2)

Kalevankankaan hautausmaan pääportti.

Kappeli

Kappeli pääportilta alkavan pääkäytävän päätteenä.

Hanke rakentaa Kalevankankaan hautausmaalle kappeli ja ruumiinsäilytyskellari sai alkunsa 1906 samalla, kun oli tullut ajankohtaiseksi laatia kartta ”hautasijojen järjestämiseksi”. Kappelin suunnittelusta järjestettiin julkinen piirustuskilpailu. Kilpailun voitti arkkitehtuuritoimisto Palmqvist & Sjöström ehdotuksella ”Integer vitae” (suom. nuhteeton elämä). Rakennus myös toteutettiin arkkitehtien Wäinö Gustaf Palmqvist ja Einar Sjöströmin voittaneen ehdotuksen pohjalta. Piirustukset hyväksyttiin toukokuussa 1912. Yksinkertaista klassisismia ja myöhäisjugendia edustava kappeli vihittiin käyttöön tammikuussa 1914.

Kappeli on kahdeksankulmainen ja kupolikattoinen rakennus. Sen sekä länteen että itään avautuvat julkisivut ovat kolmijakoiset. Läntinen – pääjulkisivu – muodostuu kolmesta koameasta tammisesta pariovesta, niiden yläpuolella olevista ristiaiheista ja pieniruutuisista ikkunoista.

Kappelia laajennettiin 1967, ja samalla rakennus alkoi toimia myös krematoriona. Kappelin seuraava laajennus oli 1984, kun sen yhteyteen rakennettiin toinen, aiempaa pienempi kappelisali.

Ensimmäiset hautaukset

Ensimmäiset hautaukset Kalevankankaalle on tehty hautausmaan perustamisvuonna 1880. Koska hautausmaalla ei ollut kirkkoa eikä siunauskappelia, vainajia siunattiin kaupungin ensimmäisen hautausmaan läpikäytävässä. Tapaa noudatettiin nykyisen Pyynikin kirkkopuiston läpikäytävässä, kunnes se purettiin 1920-luvun lopulla.

Neliöstä 2 kaikki mahdolliset puuristit ovat aikain saatossa hävinneet. Sen sijaan hautausmaan perustamisvuosikymmeneltä on säilynyt jonkin verran materiaaliltaan rautaisia tai kivisiä muistomerkkejä. Osa näistä muistomerkeistä on siirretty pois alkuperäiseltä paikaltaan nykyisten rivien väliin.

5. INVENTOINTITYÖ KALEVANKANKAAN HAUTAUSMAALLA 2015

Inventoinnin toteutus

Kalevankankaan hautausmaan aiemmin tehdyt (1989–1991) inventoinnit on toteutettu aikansa välinein – raportti on kirjoitettu kirjoituskoneella paperille, kuvat on otettu musta-valkoisina kinofilmille ja hautatiedot on kirjoitettu manuaalisesti paperilomakkeille. (liite 2) Lomakeaineisto on sijoitettu arkistoituna Tampereen ev. lut. seurakuntakuntayhtymän Keskusarkistoon, samassa paikassa on inventoinnin kuvamateriaali – filmit ja pinnakkaiset.

Vuoden 2015 inventointi tehtiin neljän viikon aikana elo-syyskuussa. Työ rahoitettiin Tampereen hiippakunnan tuomiokapitulin kirkon kulttuuriperintötyöryhmälle osoittamalla määrärahalla. Rahoitukseen osallistui lisäksi Tampereen ev. lut. seurakuntayhtymä, joka tilasi inventoinnin Pirkanmaan maakuntamuseosta. Työhön kuuluneet toimitustyöt tehtiin Pirkanmaan maakuntamuseon tiloissa ja välineillä.

Inventointityö aloitettiin Keskusarkistossa kirjaamalla aiemmassa inventoinnissa (1989) säilytettäviksi arvotetut haudat/muistomerkit. Arkistovaiheen jälkeen siirryttiin hautausmaalle ja digikuvattiin kaikki em. haudat ja muistomerkit. Lisäksi kuvattiin aiemman inventoinnin jälkeen ”laputetut” eli palautunut seurakunnalle -merkinnän saaneet muistomerkit. Kuvaustyön jo olleen käynnissä tietoon tullut hautanumeroinnin muuttuminen (1998) aiemman inventoinnin jälkeen toi työhön omat haasteensa.

Inventoinnin yhteydessä valmistunut raportti tulostettiin Tampereen hiippakunnan tuomiokapitulille ja Tampereen ev. lut. seurakuntayhtymälle. Lisäksi Kalevankankaan hautausmaan työntekijöille toimitetaan yksi kappale sijoitettavaksi hautausmaan toimistorakennukseen.

Raportti-osuus laadittiin Pirkanmaan maakuntamuseossa Vapriikissa. Kirjalliseen lähdeaineistoon nojautuen laadittiin Tampereen ja Kalevankankaan hautausmaahistoriaa käsittelevät kappaleet. Sisällöllisesti edettiin Tampereen ensimmäisen hautausmaan eli nykyisen Pyynikin kirkkopuiston historiasta Kalevankankaalle kertoen hautausmaan perustamisesta, aidasta, pääportista ja kappelista. Nämä historiatiedot kirjattiin vuoden 2015 raporttiin niin, että inventointityön saadessa toivottavasti jatkoa, voidaan työtä jatkaa historiatietoja kertamatta.

Inventoinnin rajaus

Kalevankankaan hautausmaalla on kaikkiaan 57 neliötä, lukumäärään ei sisälly uusimpia, muistolehdossa ja hietakehdossa sijaitsevia neliöitä. Vuonna 2015 tehty inventointi rajattiin koskemaan neliötä 2. Se on pinta-alaltaan keskikokoinen muihin hautausmaan neliöihin verrattuna. Neliössä 2 on 14 riviä, jokaisessa rivissä on keskimäärin 20 hautaa niin, että koko neliössä on 281 hautaa. Muistomerkkien lukumäärä on huomattavasti suurempi, koska yhdellä haudalla on yhdestä kuuteen muistomerkkiä (liite 3).

Inventoinnin yhteydessä kuvatut haudat/muistomerkit on merkitty punaisella liitteeseen 3.

Kasvillisuus

Kalevankankaan hautausmaata kuvailtiin sen vihkimisaikoina mäntymetsäiseksi ja kolkoksi paikaksi. Asiantila parani melko pian, sillä jo kymmenen vuotta myöhemmin hautausmaalla kasvoi useita puulajeja – myös lehtipuita. Kappelin valmistumisaikoina (1914) pääkäytävää reunustivat pihlajat. Sittemmin puulajiksi vaihdettiin hopeakuusi, joita sen varrella on edelleenkin.

Muutamalla haudalla inventoidussa neliössä 2 kasvaa iäkäs puu.

Nykyinen hautausmaa on erittäin vihreää. Puistomaiseen vihreyteen vaikuttavat paitsi hyvä hoito myös eteläisemmänkin Suomen puulajeille suotuisa sijaintipaikka harjualueella. Liitteessä 4 on selvitys hautausmaan puulajeista.

6. KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Ikä, alkuperäisyys

Aita haudalla Kemonen/Pursiainen.

Kalevankankaan hautausmaa on tamperelaisten aikajärjestyksessä toinen hautausmaa. Syksyllä 2015 tutkimustyön kohteena ollut neliö 2 on osa 1880 perustetun hautausmaan vanhinta osaa. Neliössä on vielä suhteellisen paljon hautausmaan perustamisvuosikymmenen aikaisia muistomerkkejä.

Harvinaisuus

Muistomerkkien ikään suhteutettuna neliössä 2 on vain vähän aitalaitteita. Muutamalla haudalla on kiviaita, rauta-aitoja ei ole ainnuttakaan.

aidat:

hauta 2-4-19 (kuva 34)

hauta Alander 2-9-20

Myös risti muistomerkkinä on vähälukuisesti edustettuna hautausmaan neliössä 2, puuristit ovat hävinneet kokonaan. Rautaristejä on muutamia.

Risti Friberg.

ristit:

hauta rivien 1 ja 2 välissä, teksti. Siskot Hilda ja Bertta Friberg
hauta 2-7-3 Stenberg

hauta rivien 2-9 ja 2-10 välissä, teksti: Lilla Anna
hauta 2-13-8 Lindell/Lindberg (kuva 105, 106)

Pronssinen reliefi kultaseppä Kustaa Hiekan muistomerkissä, hauta 2-7-38.

Ympäristöarvo

Erityistä ympäristöarvoa on pääportilta siunauskappelille johtavan pääkäytävän varrella sijaitsevilla haudoilla ja muistomerkeillä.

Taide- ja tyylihistoriallinen merkittävyys

Gotiikan tyylipiirteitä rikkoutuneessa valurautaisessa merkissä, hauta 2-3-29.

Taidehistoriallisesti merkittäviä ovat muistomerkit, joissa itsenäinen taideteos on muistomerkki tai itsenäinen kivi- tai metalliveistos on osa muistomerkkiä. Myös hautakivi, johon on työstetty kiinteä korkokuva, voi olla taidehistoriallisesti merkittävä. Lisäksi taidehistoriallisesti arvokkaisiin lukeutuvat muistomerkit, joihin on kiinnitetty reliefi – useimmiten pronssista valettu.

Mallit ja vaikutteet muistomerkkeihin ovat 1800-luvulla tulleet pääosin ulkomailta, lähinnä Saksasta. 1800-luvulla ja vielä 1900-luvun alkupuolella kun lähes kaikessa suunnittelussa noudatettiin tiukasti ajan vallitsevaa tyyli-suuntausta, tuon aikakauden muistomerkkien voidaan sanoa heijastavan aikaansa. Suosituimpia ovat olleet uusgotiikan, uusklassismin, jugendin ja vielä funktionalismin tyyli-piirteiden soveltaminen. Nykyisin, kun ei enää ole yhtenäistä vallalla olevaa tyyli-suuntaa, hautamuistomerkit ilmentävät paremminkin ajan muoti-ilmiöitä.

Metallisissa muistomerkeissä – pääosin valurautaisia ristejä – taidehistorialliset tyyli-piirteet ovat vaikeammin havaittavia, vaikkakin vanhoissa rautamuistomerkeissä saattaa olla esimerkiksi gotiikan koristeaiheita ja muun muassa 1900-luvun alkupuolelta on – ei-ristimallisia – jugendtyyliin valettuja muistomerkkejä.

taideteokset

kolmiulotteiset veistokset:

hauta: 2-4-7, Enqvist/Hagberg

kuvanveistäjä Adolf Aarno, pronssiveistos: aiheeltaan sivulta kuvattu nainen, päällänsä toiselta olkapäältä valahtanut tooga, oikeassa kädessä ruususeppel, valm.: Fun-deriet b. werbe Bryxelles. (kuva 30)

ja
kuvataiteilija Veikko Haukkavaara, veistos hit-
satusta teräksestä, aiheeltaan: haukka (kuva 31)

hauta 2-10-9, Riuttu:
kuvanveistäjä Unto Hietanen, pronssiveis-
tos: aiheena sivulta kuvattu nainen/sivekäs
enkeli

hauta 2-2-8, Aro:
kuvanveistäjä Heikki Varja, pronssiveistos:
aiheena lentoon lähtevät kurjet

Pronssiveistos haudalla Aro 2-2-8.

relieliefit

hauta 2-2-8, Aro
muistomerkin suunnittelu: kuvanveistäjä Heikki Varja, pronssireliiefit: aiheeltaan
mies ja nainen, sign.: Varja 1981, kiviaines: Suomen graniitti, haudalla lisäksi
pronssimalja

hauta 2-7-38, Hiekka
pronssireliefi: miehen kasvokuva, muoto pyöreä

hauta 2-11-6, Siukola
pronssireliefi: miehen profiilikuva, muoto, pyöreä, sign.: Unto Hietanen 1964

hauta 2-14-24, Sortell
pronssireliefi: miehen kasvokuva, muoto soikea

tyylhistoriallisesti merkittäviä muistomerkkejä

hauta 2-7-33, Lahtinen – jugend

hauta 2-8-1, Haggren – egyptiläisvaikutteet

Egyptiläisvaikutteinen muistimerkki haudalla Haggren, 2-8-1.

Henkilöhistoriallinen merkittävyys

Haudan/muistomerkin henkilöhistoriallista merkittävyyttä voidaan arvioida monesta eri näkökulmasta; henkilö voi olla merkittävä kansainvälisesti, valtakunnallisesti, paikallisesti, seurakunnallisesti, kunnallisesti, kulttuurihistoriallisesti, aatteellisesti jne. Koko Kalevankankaan hautausmaan alueella on runsaasti henkilöhistoriallisesti merkittäviä hautoja/muistomerkkejä. Erityisen paljon niitä on pääportilta siunauskappelille johtavan pääkäytävän varrella, ja nyt tutkimustyön koteina oleissa neliössä 2.

Muistomerkki näyttelijä Veikko Sinisalon haudalla, hauta 2-5-39.

kulttuurihistoriallisesti merkittäviä:

hauta 2-4-37, Linna, kirjailija Väinö Linna (1920–1992)
 hauta 2-5 -39, Sinisalo, näyttelijä Veikko Sinisalo (1926–2003)
 hauta 2-7-38, Hiekka, kultaseppä Kustaa Hiekka
 hauta 2-8-34, Tähtinen, arkkitehdit

paikallisesti merkittäviä:

hauta 2-1-19 Helin, leipuri- ja kondiittori Oskar Helin, rakennutti ”pulla-Helinin” talon
 hauta 2-4-7 Enqvist, yksi haudatuista tehtailija ja liikemies Johan Waldemar (1853–1907)
 hauta 2-9-1 Heiniö, yksi haudatuista kelloseppä-sähköteknikko Juho Henrik (1857–1932)
 hauta 2-10-39 Snellman, Albert S. oli osallinen Nils Idmanin pankkikavallusjutussa
 hauta 2-11-38 Linko, yksi haudatuista kuoron- ja soitonjoht. Ernst Edvard (1864–1928)

Muu syy (muistomerkissä ammattinimike, muistolause, valmistaja, muistomerkin erikoisuus)

Neliössä 2 muistomerkeissä on kohtalaisen paljon ammattinimikkeitä tai muita henkilöihin liittyviä nimikkeitä, jotka ilmentävät muun muassa vainajan arvostusta tai asemaa elinympäristössään.

naisten ammatteja/nimikkeitä:

- Kommunalrådinnan
- Nahkurimestarin leski
- Opettajatar
- Porjarin leski
- Postiljoonin rouva
- Rovastin rouva

Hauta Lehtinen, 2-3-?, teksti: Työmiehen waimmo.

- Talonomistajan leski
- Talonomistajan vaimo ja hänen tyttärensä
- Työmiehen vaimo
- Työmiehen waimmo
- Ylilääkäri
- Ekonomirådet

miesten ammatteja/nimikkeitä

- Kelloseppä
- Koneenhoitaja
- Lyseon rehtori
- Maisteri
- Metsänhoitaja
- Nahkakemian mestari
- Opettaja
- Pankinjohtaja
- aratuomari
- Polttomestari
- Postiljoon
- Proviisori
- Rautatieläinen
- Seppämestari
- Talonomistaja
- Toimittaja
- Työnjohtaja
- Varatuomari

Hauta Ahlqvist 2-1-35, teksti: Seppämestari

Muistomerkeissä voi olla myös jokin raamatun lause tai muu muistolause. Neliössä 2 niitä on henkilöä määrittäviin nimikkeisiin verrattuna kuitenkin huomattavasti vähemmän. Syynä lienee, että etenkin uskonnollisia lausekkeitä käytettiin aiempaa vähemmän 1900-luvulle tultaessa.

- Joka uskoo minuun hän elää, vaikka olisi kuollut
- Jumala on rakkaus
- God är kärleken
- Niin kuolo viepi iäiseen elohon autuaalliseen; pois pesi Kristus syntini, siis korjaa Herra sieluni.
- Siell kaunis kannel soi, veisataan virttä uutta
- Meillä on turva ja paljon haluamme ennemmin olla kaukana pois ruumiista ja mennä asumaan Herran tykö. 2. Korint. h 5. V.8.
- rivien 2-1 ja 2-2 välissä: Siskot Hilda ja Bertta Friberg - Syvästi kaivatut
- hautojen 2-3-12 ja 15 välissä: Tässä lepää porvari Johan Gustav Willgren syntynyt lokak. 27p. 1821. Kuollut huhtik. 22. 1881. Phil.1.21.

7. HUOMIOT JA TOIMENPIDESUOSITUKSET

Huomioita neliöstä 2

- ei puuristejä
- rautaristejä vain vähän
- hauta-alueiden aitoja vain vähän
- reunakiviä kohtuullisesti
- neliössä 2 on jonkin verran uudehkoja muistomerkkejä, jotka ovat korvanneet vanhat muistomerkit seurakunnalle palautuneilla haudoilla
- aidattuja hauta-alueita on neliön ikään nähden vähän
- joiltakin isoilta haudoilta poistettu reunakivet
- neliössä 2 on useita hiekkapintaisia hautoja, joilla hienoja hiekkakuvioita
- onnistuneita uusia muistomerkkejä/hautakokonaisuuksia

Onnistunut uusi muistomerkki haudalla Airila, 2-4-1.

Toimenpidesuosituksia

- Edellisen inventoinnin jälkeen – n. 25 vuoden aikana – neliössä 2 on tapahtunut uusiutumista, mikä on luonnollista käytössä olevalla hautausmaalla. Voi päätellä, että vanhat, seurakunnalle palautuneet haudat muistomerkkeineen on otettu uudelleen käyttöön. Kyseisten hautojen/muistomerkkien joukossa on useita aiemmassa inventoinnissa säilytettäviksi arvoitettuja.
- Jotta tulevaisuudessakin neliössä 2 on nähtävissä kaikki sen olemassaolon aikaiset kerrostumat, on suotavaa säilyttää ja pitää kunnossa mahdollisimman paljon 1880- ja 1890-lukujen aikaisia muistomerkkejä niin kivi- ja erityisesti rautamuistomerkkejä.
- Rautaristejä ehdotetaan kunnostettavan oppilastyönä valitussa alan oppilaitoksessa, esimerkkinä Pyynikin kirkkopuisto.
- Suositus on, että hoitamattomat, ruohottuneet haudat siistitään.

Hoitamaton, villiintynyt hauta 2-7-27, Hiltunen.

- Suositus on, että hauta-alueitten reunakiviä ei jatkossa poisteta.
- Tiedossa ei ole, onko seurakuntayhtymässä laadittu menettelytapaohjeita koskien Kalevankankaan hautausmaalla seurakunnalle palautuneita hautoja ja niillä olevia muistomerkkejä. Mikäli menettelytapaohjeet ovat puutteelliset, suositeltavaa on laatia mahdollisimman tarkat ohjeet.

- Tiedossa ei ole, onko seurakuntayhtymässä laadittu menettelytapaohjeita koskien Kalevankankaan hautausmaalla seurakunnalle palautuneita hautoja ja niillä olevia muistomerkkejä. Mikäli menettelytapaohjeet ovat puutteelliset, suositeltavaa on laatia mahdollisimman tarkat ohjeet.
- Kalevankankaan hautausmaalla on ollut käytäntönä siirtää käytöstä poistuneet muistomerkit hautausmaan ulkopuolelle, pääportin pohjoispuolella sijaitsevalle "hautamuistomerkkien hautausmaalle". Vanhojen muistomerkkien säilymisestä huolimatta, jokainen siirto alentaa hautausmaan ajallista kerroksellisuutta ja kulttuurihistoriallista arvoa. Suositus on, että muistomerkit pyritään ensisijaisesti säilyttämään alkuperäisellä paikallaan ja muistomerkille etsitään jatkokäyttöä.

LOPUKSI

Kalevankankaan hautausmaa sijaitsee Messukylästä Pyykinharjulle asti jatkuvalla harjualueella. Hautausmaan alue on muodoltaan pitkänomainen ja maastoltaan itää kohti nouseva. Puusto on osittain vanhaa. Samoin on neliössä 2, sen sijaan neliön maasto on muodoltaan tasainen. Koska neliö 2 edustaa hautausmaan vanhinta osaa, sen haudoilla olevat muistomerkit ovat osin sen alkua ajoilta – 1880-luvulta.

Vanhojen muistomerkkien ohella neliön 2 haudoilla on nähtävissä myös uudempaa muistomerkistöä, mikä on luonnollista käytössä olevalle hautausmaalle. Seurakuntayhtymän hautaustoimessa laaditussa hautamuistomerkkejä koskevissa erillismääräyksissä annetaan ohjeita esimerkiksi muistomerkkien ulkonäköön. Ohjeet koskevat muun muassa neliöitä 2, 3, 6, 7, 10, 11, 15, 16, 17 ja 18. Erillismääräyksissä todetaan: "Muistomerkeiltä edellytetään alueen alkuperäistä tyyliisuuntaa" (liite 5).

Vaikka neliön 2 muistomerkeissä ei ole havaittavissa yhtenäistä alueen alkuperäistä tyyliisuuntaa, ilmaisua alkuperäisestä tyyliisuunnasta voi soveltaa yksittäisiin muistomerkkeihin. Alkuperäisyyden säilymistä koko neliössä voidaan varmentaa nimeämällä neliö ns. museoneliöksi, mikä tarkoittaa, että käyttö jatkuu edelleen vaikkakin "muistomerkkien ehdoilla".

Uurnahautaukset luovat yleistyessään mahdollisuuden vanhojen hautojen pitkäaikaiseen käyttöön, kun haudoilla olevat vanhat muistomerkit voidaan uusista hautauksista huolimatta säilyttää lisäämällä uusia nimiä jo olemassa oleviin muistomerkkeihin. Lisäämisvaihtoehtoja on monenlaisia senkin jälkeen, kun tekstiili haudan pääkivessä on täyttynyt.

Hautausmaitten pääasiallinen tehtävä on olla kuntalaisten viimeinen leposija. Sen lisäksi hautausmaat ovat meidän kaikkien yhteistä kulttuuriympäristöämme. Varsinkin vanhat hautausmaat – kuten Kalevankankaan hautausmaa – ovat vehreitä "muistojen puistoja". Kalevankankaalla käy paljon vierailijoita sekä erilaisille järjestetyille kierroksille osallistuvia omaistensa kävijöitä, unohtamatta ahkerasti omaistensa haudoilla käyviä.

Kalevankankaalla, pääportin tuntumassa on muutama uudehko hauta, joilla vierailaan erityisen paljon; kyseessä ovat kirjailija Väinö Linnan ja näyttelijä Veikko Sinisalon haudat neliössä 2 ja pääkäytävän toisella puolella, neliössä 3 muusikko Juhani "Juice" Leskisen hauta. Johtuen sijainnistaan välittömästi pääportin luona, neliöllä 2 (samoin kuin neliöllä 3) on eri-

Tyylihistoriallisesti hieno muistomerkki, hauta 2-6-34 Käckman/Keinonen.

LÄHTEET

E. Kankainen. Kotimaiset puulajit hautausmaalla–Kalevankankaan puulajiesite. 2010.

Hautausmaakulttuurin inventointiraportti 1989. Tampereen hiippakunnan hautausmaakulttuuritoimikunnan moniste 1. Tampere 1989.

Hautamuistomerkkejä koskevat ohjeet. Tampereen ev. lut. seurakuntayhtymä/Hautaus-toimi. 31.3.2009.

Hautamuistomerkkien hoito. Museoviraston rakennushistorian osaston julkaisu 24. mu-seovirasto 2003.

Louhivaara, Maija. Tampereen kadunnimet. Tampereen museoiden julkaisu 51. Tampere 1999.

Tampereen kantakaupungin rakennuskulttuuri, 1998. Tampereen kaupungin ympäristötoimi kaavoitustoimi, julkaisu 2/98. Tampere 1998.

Arkistolähteet

Tampereen evankelis-luterilaisen seurakuntayhtymän keskusarkisto.

Suulliset tiedot

Katajamäki Juha. Tampereen ev. lut. seurakuntayhtymä, työnjohtaja/Hautaus- ja puistopal-velut.

Kuvat

Kirsi Kaivanto/Pirkanmaan maakuntamuseo.

Seurakunta _____
 Hautausmaa _____
 Haudan koodi _____
 Muistomerkki _____
 Negatiivin n:o _____

Pvm _____
 Luetteloija _____
 Haudan nimi _____
 Vanhin/nuorin haudaus _____

Hauta-alue

mitat: leveys _____ syvyys _____
 pinta: hiekka _____ nurmi _____ sepeli _____
 luonnontilainen _____ muu _____
 istutukset: _____
 reunakivet _____ muu reunus _____
 aitalaite: kivi _____ rauta _____ putki _____
 kettinki _____ muu _____

Muistomerkin/-merkkien sijoitus haudalla

Tiedot muistomerkistä

äärimitat: korkeus _____ leveys _____ muistomerkki _____ -osainen _____
 muistomerkissä peruskivi _____ välikivi _____
 muistomerkkityyppi: pysty _____ vaaka _____ suorakulmio _____ monikulmio _____
 hautalaatta _____ makaava _____ tyyny _____ obeliski _____
 pylväs _____ risti _____ muu _____
 materiaali: dioriitti _____ harmaagraniitti _____ punagraniitti _____ marmori _____
 valurauta _____ takorauta _____ puu _____ muu _____
 työtekniikat: pukkelihakattu _____ ristipäänhakattu _____ piikattu _____ louhittu _____
 hiottu, matta _____ hiottu, kiiltävä _____ taottu _____ valettu _____
 muu _____

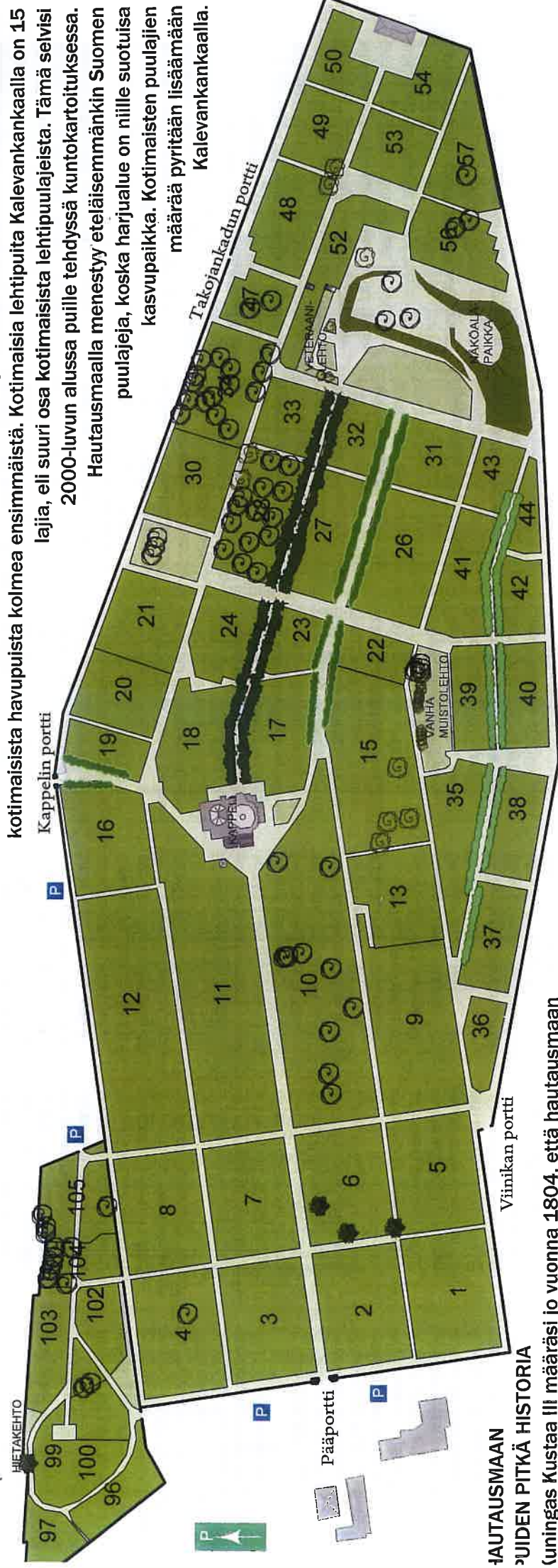
Muistomerkin kuvaus

symbolit: risti _____ sydän _____ ankkuri _____ tähti _____ laskeva aurinko _____
 liekki _____ tönkä _____ viljälähde _____ ruusu _____ muratti _____ palmunlehvä _____
 sepele _____ havut _____ enkeli _____ lintu _____ kyyhkynen _____
 kirja _____ kirjakäärö _____ uurna _____ muu _____

TERVETULO TUTUSTUMAAN HAUTAUSMAAN PUIDEN ELÄMÄÄN!

Esitteessä tutustutaan Kalevankankaan kotimaisiin puihin ja lisäksi muutamiin viljeltyihin puulajiin. Kaikkia puita ei karttaan ole merkitty, koska niitä on Kalevankankaalla reilusti yli 1500. Suomen luonnossa alkupehkoisena kasvaa 65 puu- ja pensaslajia. Kotimaisista puulajeista vain neljä on havupuuta: mänty, kuusi, kataja ja euroopanmarjakuusi. Kalevankankaalla on mainituista kotimaisista havupuista kolmea ensimmäistä. Kotimaisia lehtipuita Kalevankankaalla on 15

lajia, eli suuri osa kotimaisista lehtipuulajeista. Tämä selvisi 2000-luvun alussa puille tehdyssä kuntokartoituksessa. Hautausmaalla menestyy eteläisemmänkin Suomen puulajeja, koska harjualue on niille suotuisa kasvupaikka. Kotimaisten puulajien määrää pyritään lisäämään Kalevankankaalla.

KOTIMAISET PUUT	
	Lehtipuun
	Tammikujan
	Hieskoivukujan
	Havupuun
MUUT PUUT	
	Siperianpihtakujan
	Viljelty puulaji

PUJISTA KERROTAAN ENEMMÄN TAKASIVULLA

HAUTAUSMAAN PUIDEN PITKÄ HISTORIA

Uningas Kustaa III määräsi jo vuonna 1804, että hautausmaan ympärille tuli istuttaa puita. 1800-1900-luvuilla luultiin haudoista leviävän tauteja ja ehtipuiden uskottiin puhdistavan hautausmaiden maaperää ja ilmaa. Ripille päässeet nuoret istuttivat lehtipuita koristamaan hautausmaita 1800-luvun lopulla, jolloin hautausmaiden hoito oli vasta yleistymässä. Sankarihautojen perustaminen 1940-luvulla edisti hautausmaiden suunnitelmallista hoitoa. Nykypäivänä hautausmaat ovat hoidettuja ja puistomaisia alueita, joita puut kauniisti kehystävät.

Kalevankankaan hautausmaa vihittiin käyttöön 1880. Sitä kuvailtiin siihen aikaan mäntymetsäiseksi ja kolkoksi alueeksi. Kymmenen vuotta myöhemmin hautausmaalla kerrotaan kasvaneen jo istutettuja lehmuksia, koivuja, pihlajia, tuomia ja kuusia. Vielä 1900-luvun alussa Kalevankankaan pääportilta kappelleille johtavaa pääkäytävää reunustivat pihlajat. Myöhemmin pihlajat vaihdettiin hopeakuusiksi ja sama puulaji koristaa edelleen pääkäytävän reunoja. Heti pääportista sisään astuttaessa, käytävän molemmin puolin kasvaa puistolehmuksia.

Kunsaassa sadassa vuodessa Kalevankankaan karu luonnontilassa oleva hiekkakankainen mäntymetsä on muuttunut vehreäksi ja puistomaiseksi hautausmaaksi.

Puilla on monia merkityksiä hautausmaalla. Puut jäsentelivät tiloja, ohjaavat kulkua ja lisäävät viihtyisyyttä. Ne toimivat maamerkkeinä, joiden avulla hautausmaalla on helppo suunnistaa. Hautausmaan puut tarjoavat myös ravintoa ja asuinpaikkoja linnuille ja oraville. Puut limasevat vöden- aikojen vaihtelua ja elämän kiertokulkua. Vuoden ympäri vihreänä pysyvät havupuut kuvastavat ikuisia elämää hautausmaalla. Sukunimistä löytyä usein puiden nimiä.

Hautausmaalla puiden sopeutumiskykyä koetellaan monin eri tavoin. Hautausmaalle valittavan puulajin pitäisi olla terve, pitkäikäinen ja kestävä. Juuriston merkitys puun elinkykyille on suuri. Juuret tarvitsevat kasvaakseen tilaa, jota hautausmaalla ei aina ole tarpeeksi. Ne voivat vaikeuttaa haudankäivua ja puut kärsivät kaivussa katkenneista juurista. Rungon uloimman osan, kaarnan, vaurioituksessa puu altistuu taudelle. Puulle voi tulla vaurioita kaivutöissä tai työkoneiden liikkussa. Vauriot yhtenäiset puun ikää huomattavasti ja lahoja on joskus vaikea huomata puusta päältäpäin.

Hautausmaalla tulee toimia sen arvon mukaisesti ja hautojen tällaamista ja kasvillisuuden vahingoittamista on vältettävä. Puiden ja pensaiden istuttaminen haudoille on kielletty, koska hautausmaan puustoa hoidetaan suunnitelmallisesti. Ole varovainen liikkuessasi hautausmaalla myrskysäätlä: oksia voi pudota. Parin 2000-luvulla Kalevankankaalla puita kaatanut myrsky sattui marraskuussa 2001. Havupuita kaatui yli kaksikymmentä yhden päivän aikana. Henkilövahingoilta säästyttiin ja kuin ihmehen kaupalla aineelliset vahingotkin jäivät pieniksi. Kiviä kaatui jyrkvien vanhojen puiden kaatuneissa juurineen. Kivistä ei kuitenkaan paikalleen asentamisen jälkeen löytynyt jälkiä kaatumisesta. Puut olivat kaatuneet sisistisi kuin parhaimman metsurin jäljiltä.

Kotimainen puu kasvaa Suomessa luonnossa alkuperäisenä. Vain kotimaiset puulajit ovat allevirvuttuja, muut puut ovat viljelyä tajeja. *Puut ovat olennainen osa hautausmaata ja niiden hoito vaatii aikaa, mutta on sen arvoista.* Millainen oltikaan hautausmaa ilman puita?

KUUNNEPUUT

Hieskoivu (*Betula pubescens*) Kalevankankaalla kasvava noin sata hieskoivua. Kotimaisen hieskoivun nimi kertoo puun viihtyvän kostealla maalla ja sitä kutsuttiinkin emon suokoksi. Se elää 70–90-vuotiaaksi. Koivuista vain hieskoivulla tavataan tuulenpesä - löydätkö niitä?

Tamm

Tamm (*Quercus robur*) Tammienento on kotimaisen kasvien siemenistä suuriin. Tammii voi elää hyväkuntoisena 200–300 vuotta ja onttonakin sajoja vuosia. Tammien lehdet jäävät yleensä talveksi puuhun kiinni. Kalevankankaalla tammia on lähes 60.

Siperianpihlaja (*Abies sibirica*) Viljelynä puulajikkeena, joskus viljelyktsistä luontoon karanneena, tavattavan siperianpuiden runko on vanhanakri silleä.

PUUT KORTTELEITTAIN

Karttaan on numeroitu hautausmaan kortteilit. Joidenkin puiden sijainti kerrotaan kortteilin rivin ja haudapaikkameroiden mukaan. Kortteilin 1. rivi on pääpörrin puoleisin ja rivin 1. haufa on eteläisin. Puut ovat yleensä kahden haudatvinn välissä esim. 3/4.

Korttel 4: Kynätalava (*Ulmus laevis*) Kynätalava on harvinaisen ja rauhoitettu puulaji. Se elää 100–200-vuotiaaksi. Vuonna 2007 istutettu kynätalava kasvava rivillä 12/13, haudapaikalla 15.

6: Metsäkruusi (*Picea abies*) 1/2 rivillä kohdissa 1 ja 27 sekä 5. rivin 38 kohdassa kasvava metsäkruusi. Kruusia on hautausmaalla lähes 90 kappaletta: havupuista toiseksi eniten metsämännyn jälkeen. Nätreksikin kutsuttu kruusi voi elää yli 200-vuotiaaksi. Se on Euroopan pisimmäksi kasvava puulaji. Kuusen juuret ovat maanpinnan lähellä, siksi kruusi kuivattaa maanpintaa ja kaatuu helposti myrskysäässä. Kruusi kärsii erityisesti, jos sen juuristo vaurioituu.

10: Korttipihlaja (*Sorbus aucuparia*) Löydätkö 10-kortteilla 10 pihlajaa? Ne sijaitsevat rivillä 3/4, 5/6, 9/10, 11/12, 15/16, 17/18 (alkausen sisällä 2xrp). 17/18, 25/26 ja 27 (3-runkoo). Korttipihlajan hedelmää kutsutaan marjaksi ja se on rakenteeltaan kuin pieni omena. Pihlajajalki touko-heinäkuussa. Puna tai pensana kasvava korttipihlaja elää 50–70-vuotiaaksi. Kalevankankaalla näitä hautausmaiden hyviä pikkupuuta on 60.

Vanha muistolehto: Pylväs- haapa (*Populus tremula*) ja **loimaankoiivu** (*Betula pendula* f. *crisp*) Hautausmaalla ei ole tavallista haapoja, vaan haavan pylväsnuotoista viljelyä tajeita. Muistolehdossa on myös neljä luonnossa harvinaisena kasvavaa rauduskoivun muotoa: loimaan- koiivu. Niiden lehtien reunat ovat itteään sahalajaiset. Niitä on yli kymmenen yksilöä hautausmaalla (myös esim. 47-kortteilla yksin).

15: Ruhtinaanpoppeii (*Populus Rasumowskiana*) ja **kyynelkoiivu**, (*Betula pendula* Youngii) Et voi olla huomaamatta kolmea mahtavaa ruhtinaanpoppeilia (1/2&3/4 rivillä) Myöskään kyynelkoiivua ei voi olla huomaamatta sen erikoisen riippuvan muodon takia (rivi 9/10).

21 ja 30 välissä: Tervaleppä (*Alnus glutinosa*) Vuoden 1918 punaisten vainajien muistomerkkinä takana kasvava kolme tervaleppää. Tervaleppä, jota myös mustaleppäsi kutsutaan sen kuoren värin takia, elää 80–120-vuotiaaksi. Kymälle aran leppän juurissa olevat nystyrät lisäävät tyyppä maaperään. Leppä on alemmin tarkoitettu verta (tuomi) leppäkerttu ja -lintu). Ennen vanhaan tiedettiin, että jos leppän tyyvät vahingoittaa, alkaa sen haava punoittaa. Tämä piirre on syynä leppän nimelle. Suomen luonnossa kasvava myös hamaaleppä.

28: Metsävaahtera (*Acer platanoides*) ja **verivaahtera** (*Schwedert*) Vaahtera saa peen syyssä- rityksen ja vaatii tilaa ympärilleen. Se harvennin elää yli 200-vuotiaaksi. Kalevankankaalla metsävaahtera on yleisin lehtipuulaji (yhteensä n. 250). Kaksi verivaahteraa on 28-kortteihin reunalla. Niitä löytyy paljon käytävän varsilta. Hautausmaan 30 verivaahteran puuraiset lehdet viherhyvät syksyn tullen.

34: Ruotsinpihlaja (*Sorbus intermedia*) 34-kortteilla kasvava lähes ainoastaan ruotsinpihlaja. Niillä ei ole erillisiä lehdyyttä, kuten korttipihlajalla. Huomaatko miten lehdet eroavat suomen- ja korttipihlajan lehdistä? Ruotsinpihlajat tarvitsevat paljon hoitoleikkauksia palvelukseen puistopuina.

Veteraanilehto: Suomenpihlaja (*Sorbus hybrid*) Kalevankankaan suomenpihlajat on istutettu vuonna 2005 veteraanilehtoon. Lehten tyvösassa on muutamia irrallisten harvinaisena luonnossa. Lujan puuaineksensa ansiosta se kestää hyvin tuulta ja talven lumi-kuorman.

Näköalapaikan pohjoispuolella: Tuomi (*Prunus pedus*) ja **hevostkastanja** (*Aesculus hippocastanum*) Kolme tuomea (kaksi moniruokoista ja yksi yksiruokoinen) kukkii näköalakuuklan vieressä alku-kesästä. Useimmiten tuomi kasvaa luonnossa pensasmaisena, mutta sitä voi kehittyä melko suurikin puu. Tuomi on myrkyllinen ja sen takia se ei kärsi oikeastaan kuin tuomentehtäjäkin tuhjoista, ja palautuu niidenkin tulojen jälkeen ennalleen. Tuomukeksi kutsuttu tuomi elää 50–80-vuotiaaksi. Yksi hautausmaan hevostkastanjasta löytyy kortteilin 52 vierestä.

96, 97, 99 ja 100: Mänty (*Pinus sylvestris*) Kortteilit ovat männikön siimeksessä. Mänty (eli peittäjä tai honka) on yleisin puulajimme.

Jopa 600-vuotiaaksi elävän puun pituus riippuu sen kasvupaikasta. Mäntyä on kaikkialla metsäpuista laajin juuristo. Se kestää hyvin tuloja. Metsämännyn on hautausmaan yleisin havupuun, niitä on siellä lähes 170 kpl.

105 sekä 102 & 103 kortteilin välissä: Vuorilajava (*Ulmus glabra*) Nuori ja vanha vuorilajava kasvava 102- & 103-kortteilin välissä. Yksi nuori vuorilajava kasvava 105-kortteilla muurin kulmauksessa. Luonnossa harvinaisena ja rauhoitettuna kasvava vuorilajava elää 100–200-vuotiaaksi.

104: Rauduskoivu (*Betula pendula*) Rauduskoivu on Suomen kansallispuu ja toiseksi yleisin lehtipuun hautausmaalla. Koivua kutsuttiin ennen kaskeksi. Kun metsää poltettiin (=kaskettiin) pelloiksi, ilmesyvi koivu ensimmäisenä kasvamaan sinne viljelyn loputtua. Riippuva oksaisia rauduskoivua kutsutaan riippukoivuksi. Se puudottaa melko paljon oksia.

105: Raita (*Salix caprea*) Luonnossa kasvava pajukasvi raita elää 50–60-vuotiaaksi, ja saa jo nuorena lahovikoja, jolloin se voi murtua helpommin. Raitoja on kortteilla kolme yksilöä: yksi on kortteilin eteläisessä ja kaksi vieressä muurin edessä.

105 ja 57: Lehtosaarni (*Fraxinus excelsior*) Hautausmaalla kasvava yli 10 lehtosaamaa. 56-kortteilin rivillä 7/8 ja 9/10 kasvava täysikasvuinen lehtosaarni ja 57-kortteilla (5/6) yksi nuori yksilö. Sarapuiksi kutsuttu saarni puhkeaa lehteen puistamme viimeisenä. Se on hieman hallanarka puu. Lehdet pysyvät syksyllä vihreinä ja varisevat ensimmäisten pakkasten jälkeen. Tämä puu voi saavuttaa 250 vuoden iän. Vanha saarni on onto ja pysyy ohuenkin kuorikerroksen avulla pystyssä.

Hietakento: Kotikataja (*Juniperus communis*) Sitkeä kataja kasvava pituutta vain pari cm:ä vuodessa. Se voi elää jopa 1000 vuoden ikäiseksi. Katajan marjat, ovat sen käpyä. Ensimmäisenä vuonna käpy on vihreä ja toisena sininen ja vahainen.

10 Hautausmaakohtaisia erillismääräyksiä

10.1. Kalevankangas

10.1.1. osastot 2, 3, 6, 7, 10, 11, 15, 16, 17, 18 kokonaan sekä osastosta 9 rivit 1-10 ja osastosta 12 rivit 1-6.
Muistomerkeiltä edellytetään alueen alkuperäistä tyyliisuuntaa.

10.1.2. osasto 13 ja osaston 34 rivit 2-36

Muistomerkin enimmäismitat ovat korkeus 80 cm ja leveys 60cm.

10.1.3. osastot 20, 21 ja 30

Urnahauta-alueita, joihin seurakuntayhtymä on hankkinut valmiiksi kiviset muistomerkit. Nimitietoja varten hautausstoimi toimittaa ja asentaa paikoilleen metalliset nimilaatat.

Omaiset voivat halutessaan hankkia seurakuntien laatan asemasta sukunimen metallitankoon kiinnitetyistä irtokirjaimista. Kirjainten korkeus saa olla 40 – 50 mm sukunimen pituudesta riippuen. Koristeista sallitaan ainoastaan risti ja sekä vain kiinnitettynä samaan tankoon irtokirjainten kanssa. Kiven leveys on 40 cm.

10.1.5. pohjoinen uurna-alue

osasto 102

Hyväksytään vain vapaamuotoisia muistomerkkejä, jotka eivät ulotu haudan rajojen ulkopuolelle (1 x 1 m).

osasto 103

Muistomerkkien mitat ovat:

rivi	korkeus enintään	leveys enintään
1-2	50 cm	60 cm
3-4	60 cm	60 cm
5-6	70 cm	60 cm
7-8	80 cm	60 cm
9	90 cm	60 cm

osasto 104 Hyväksytään vain muotoiltuja muistomerkkejä.

Muistomerkkien mitat ovat:

Rivit	korkeus enintään	leveys enintään
1, 2, 9, 10	50 cm	60 cm
3, 4	60 cm	60 cm
5, 6, 11, 12	70 cm	60 cm
7, 8	80 cm	60 cm

osasto 105 Hyväksytään vain muotoiltuja muistomerkkejä.

Muistomerkkien mitat ovat:

rivit	korkeus enintään	leveys enintään
1, 14	80 cm	60 cm
2, 3, 12, 13	70 cm	60 cm
4, 5, 10, 11	60 cm	60 cm
6, 7, 8, 9	50 cm	60 cm

10.1.6. osastot 96 – 100, pohjoinen metsähautausmaa-alue

Alueella suositellaan käytettäväksi Kalevankankaalla sijaitsevan museoalueen muistomerkkien tyyliä. Erityisesti toivotaan käytettäväksi puu- ja metalliristejä, sekä luonnonkivisiä muistomerkkejä. Muistomerkkien leveys saa olla enintään 80 cm ja korkeus 70 cm. Jos muistomerkki asennetaan ilman pohjakiveä, tulee se upottaa vähintään 20 cm maahan.

10.2. Messukylä:

10.2.1 Keskinen hautausmaa

Muistomerkkien rajoitukset:

- suorasiivisten, sahattujen muistomerkkien enimmäisleveys saa olla 40 cm
- sahattusivuihin, ylöspäin kapenevien muistomerkkien enimmäisleveys alhaalta 60 cm
- muistomerkkien, joiden sivut on louhitut, enimmäisleveys on 60 cm
- luonnonkivien leveys ja vahvuus alle 100 cm
- muistomerkkejä suositellaan ”vanhahtavan” mallisina

Muita kuin em. tyyppisiä muistomerkkejä ei sallita

Hautausmaalla on muistolehto, jonka yhteismuistomerkkinä on luonnonkiviä. Omaiset voivat halutessaan kiinnittää tai kiinnittyttää haluamaansa kiveen tai kohtaan vainajan nimilaatan ruostumattomasta metallista, kiinnitys ruuveilla. Laatasta on toimitettava suunnitelma, josta ilmenee sen koko ja materiaali. Kirjainmallista ja koosta on toimitettava suunnitelma hautausstoimelle.

10.2.2 Messukylän uurnahautausmaa, sisältäen tunnuksittoman alueen.

Muistomerkkien enimmäismitat ovat leveys 60 cm ja korkeus 70 cm.

Tunnuksittomalla alueella muistomerkeissä ei saa olla aatteellisia tai uskonnollisia tunnuksia.

Kolumbaarion nimitekstit tilataan hautausstoimen kautta niin kuin muistolehtojenkin kilvet.

Sirottelualueelle haudatulle vainajalle omaiset voivat halutessaan tilata hautausstoimelta nimikilven, joka sijoitetaan muistolehdon muuriin.